

SREDNJA TEHNIČKA ŠKOLA SOMBOR

**SEMINARSKI RAD IZ
FILOZOFIJE**

**TEMA:
ERIH FROM "UMEĆE LJUBAVI"**

**Profesor:
Miloš Rastović**

**Učenica:
Marijana Dubroja**

Sombor, Decembar 2006.

Erih From (1900.-1980.) spada među najznačajnije predstavnike humanizma XX veka. Njegov uticaj je i dalje prisutan širom sveta, a dela su mu prevedena na sve značajnije jezike i objavljena u višemilionskim tiražima. Čvrsta vera u život i čoveka, koja prožima celokupno Fromovo delo izražena je u njegovim idejama o organizaciji i razvoju privrede, društva, politike, nauke i kulture na humanističkim principima. Ona prelazi i na njegove čitaoce i daje im podstrek u sopstvenim traganjima za umećem življenja. Najznačajnija dela su mu: *"Politika i psihoanaliza"*, *"Dogma o Hristu"*, *"Čovek za sebe"*, *"Bekstvo od slobode"*, *"Zdravo društvo"* i druga dela.

Umeće ljubavi

Ova knjiga, prema tvrdnji samog autora, razočaraće svakog ko od nje očekuje gotova uputstva o umeću ljubavi. Njen cilj je pre svega da pokaže kako ljubav nije osećaj kojem svako može lako da se prepusti, bez obzira na stepen zrelosti koji je dosegao i da uveri čitaoca kako su "sva njegova nastojanja oko ljubavi osuđena na propast ukoliko najaktivnije ne pokuša da razvije svoju celokupnu ličnost ne bi li tako postigao svoju produktivnu orijentaciju". Pored teorije ljubavi, u kojoj ljubav otkriva kao "odgovorni problem ljudske egzistencije", From u ovom delu nudi odgovore na mnoga pitanja, pre svega na to da li je ljubav umeće i na suštinu različitih vrsta ljubavi (prema sebi, prema Bogu, prema majci, detetu,...).

Ko ništa ne zna, ne voli ništa.
Ko ne ume ništa, ne razume ništa.
Ko ne razume ništa, bezvredan je.
Ali onaj koji razume, taj i voli, zapaža, vidi...
Više se voli ono o čemu se više zna...
Ko god zamišlja da svako voće sazreva
u isto vreme kad i jagode,
ne zna ništa o grožđu.

PARACELZUS

Da li je ljubav umeće?

Ako je ljubav neko umeće, onda ona zahteva znanje i trud ili je ljubav osećanje sreće koje čoveka obuzima sasvim slučajno, ukoliko ima sreće, bez obzira gde se nalazio i šta radio? From je smatrao da je u pitanju ovo prvo, dok većina ljudi veruje u drugo. To stanovište ljudi se zasniva na nekoliko pretpostavki.

Većina ljudi problem ljubavi sagledava *kako biti voljen*, a ne *kako voleti*. U težnji za ljubavlju muškarci traže uspeh, moć i bogatstvo, dok se žene trude da budu privlačne, neguju telo, uređuju odeću,... Ostali načini postizanja privlačnosti sastoje se u razvijanju ugodnih manira, zanimljive konverzacije, u skromnosti, dobronamernosti, u nastojanju da se bude koristan. Može se reći da su mnogi od načina da postanemo voljeni isti kao i putevi uspeha. Danas ljudi pod *biti vredan ljubavi* podrazumevaju biti popularan, imati seksipil. Takođe, smatraju da je problem ljubavi problem *objekta*, a ne problem *sposobnosti*. Voleti je lako, samo je problem naći pravu osobu koja će i nas voleti, tj. problem je pronaći objekat ljubavi. Za to stanovište postoji više razloga koji su poreklom još iz početka razvoja modernog društva. Ranije su se brakovi sklapali iz koristi sa pretpostavkom da će se vremenom roditi ljubav, dok je danas popularna *romantična ljubav* koja tek treba da rezultira brakom. To je znatno uvećalo važnost *objekta* od važnosti *sposobnosti*.

From je smatrao da se čitava naša kultura zasniva na "*apetitu za kupovanje, na ideji uzajamno korisne razmene*". Savremeni čovek je srećan kada kupuje i takva osoba posmatra ljude na sličan način. Za muškarca/ženu *atraktivan* muškarac/devojka su nagrada za kojom tragaju. Pod *atraktivnim* se podrazumeva lep sklad osobina koje su popularne i one zavise od vremena u kome živimo. Čovek se zaljubljuje u partnera koji poseduje kvalitete koji su dostupni njegovoj mogućnosti razmenjivanja i te dve osobe smatraju da su pronašle najbolji mogući raspoloživi objekat. Prikriveni potencijali igraju značajnu ulogu.

Treća pretpostavka da nema šta da se nauči o ljubavi se zasniva na pogrešnom doživljaju početne faze - *zaljublivanja* i trajnog stanja - *ljubavi* ili *ostajanja u ljubavi*. Ako dvoje stranaca dopuste da osete bliskost, sjedinjenost, taj trenutak je jedan od najzbudljivijih događaja u životu. To je često olakšano ako je taj trenutak pomešan sa seksualnom privlačnošću i zadovoljenjem. Ta vrsta ljubavi je po

svojoj prirodi prolazna. Čovek nema ni jednu aktivnost koja počinje sa tako velikim nadanjima i očekivanjima kao ljubav, ali se uvek izjalove. Da se prebrodi neuspeh, potrebno je istražiti razloge tog neuspeha i nastaviti sa proučavanjem tog smisla ljubavi.

Teorija ljubavi

Ljubav, odgovor na problem ljudske egzistencije

Svaka teorija ljubavi mora da započne teorijom čovekove egzistencije. Osnovna činjenica je da je čovek proizašao iz životinjskog carstva, nadmašivši prirodu. Kada se čovek rodi, izbačen je iz situacije koja je bila određena, a bačen je u situaciju koja je neodređena i nesigurna. Postoji samo sigurnost o prošlosti i o budućnosti ako mislimo na smrt. Čovek je *život svestan samoga sebe*, svestan je svoje izdvojenosti. Izdvojenost stvara teskobu. Biti izdvojen znači biti nemoćan, nesposoban da svet shvati aktivno. Ona izaziva stid, osećaj krivice. To je nešto što nas stalno proganja i zato se uvek pitamo *kako prevladati izdvojenost?* Postoji mnogo odgovora, ali oni ipak nisu bezbrojni.

Jedan od načina za beg od izdvojenosti su *orgijastička stanja*. Može da ima čak i formu transa koji se izaziva uz pomoć droga. Primitivna plemena su imala mnoge rituale u kojima se u stanju zanosa uzdižu iznad spoljašnjeg sveta i ono iščezava, a sa njim i izdvojenost. Pošto u tim obredima učestvuje grupa ljudi, to se izvodi još delotvornije zbog sjedinjenja sa grupom. U uskoj vezi sa orgijastičkim rešenjem je i *seksualno iskustvo*. Seksualni orgazam može da dovede do stanja sličnom transu. Obredi zajedničkih seksualnih orgija bili su sastavni deo mnogih rituala. Smatra se da čovek posle orgijastičkog doživljaja može da prevaziđe izdvojenost, bar na neko vreme. U nekoj neorgijastičkoj kulturi pojedinci se predaju alkoholizmu i uživanju droga i, za razliku od prethodnog, pate od osećanja krivice i griže savesti. Oni beže od izdvojenosti konzumiranjem "zabranjenih" supstanci, ali pri povratku iz tog orgijastičkog stanja se osećaju još izdvojenije, pa su primorani da sve česće napuštaju stvarnost. Seksualno orgijastičko stanje se razlikuje veoma malo. Mnogi

pojedinci, u želji za seksualnim orgazmom, liče na alkoholičare ili uživaoca droga u očajničkim pokušajima da se izbegne teskoba koju pojačava izdvojenost. *Seksualni akt bez ljubavi nikad ne premošćuje provaliju između dva bića, osim na trenutke.* Svi oblici orgijastičkog sjedinjavanja su: intenzivni, siloviti, javljaju se u čitavoj ličnosti, prolazni su i periodični.

Suprotno tome je sjedinjavanje zasnovano na *konformizmu* - na prilagođavanju grupi. U sjedinjavanju sa grupom iščezava ono "ja" i vlada težnja da se pripada gomili. Ta čovekova želja prema eliminaciji razlika je povezana sa pojmom jednakosti. Osim konformizma pomoću kojeg se oslobađamo teskobe koju uzrokuje odvojenost, faktor *rutinskog rada i rutinskog zadovoljstva* je veoma bitan. U današnjem svetu se sve svodi na ponavljanje dana za danom. Sve je propisano, pa čak i raspoloženje (vedrina, ambicioznost, tolerantnost,...).

Treći način za postizanje sjedinjenja leži u *stvaralačkoj aktivnosti*. Kreativna ličnost se sjedinjava sa materijalom - spoljnim svetom, ali to važi samo za rad u kome ja planiram, proizvodim i mogu da vidim rezultate svog truda.

Ovo su samo delimični odgovori na pitanje ljudske egzistencije, a pravi odgovor leži u međusobnom spajanju sa drugom osobom - u ljubavi! To je najveća težnja u čoveku, strast, sila koja povezuje ljudsku vrstu. Ako se ona ne postigne, dolazi do ludila, uništenja. Bez ljubavi ljudski rod ne bi mogao opstati ni jedan dan!

Simbiotičko sjedinjenje ima svoje biološko tumačenje u vezi između trudne majke i fetusa. Oni su dvoje, a ipak su jedno. Pasivna forma simbiotičkog sjedinjenja je podčinjenost - *mazohizam*. Mazohista beži od osećaja izolacije potpunim podčinjavanjem nekom drugom biću i dopušta da ono njime upravlja. On nikada nije sam, ali nije ni nezavistan. Aktivni oblik simbiotičkog sjedinjenja je dominacija - *sadizam*. Sadizam je suprotan mazohizmu. Sadista želi da pobegne od svoje usamljenosti time što drugu osobu čini sastavnim delom sebe. On je isto toliko zavistan od podčinjene osobe, koliko je ona zavisna od njega.

Suprotno simbiotičkom sjedinjenju, *zrela ljubav je sjedinjenje pod uslovom očuvanja sopstvenog integriteta*. Ljubav pomaže čoveku da prevlada osećaj izolacije, da se sjedini sa drugima, a ipak ostane svoj. U ljubavi dva bića postaju jedno, a ipak ostaju dva. Neki kažu da je ljubav *aktivnost*. Moderno shvatanje aktivnosti se odnosi na upotrebu energije za postizanje spoljašnjih ciljeva, dok se ono malo manje moderno shvatanje odnosi na korišćenje čovekovih urođenih moći bez obzira da li je proizvedena bilo kakva spoljašnja promena.

To shvatanje je formulisao Spinoza: postoje aktivni i pasivni afekti, "radnje" i "strasti". Kod aktivnog afekta čovek je gospodar svog afekta, a kod pasivnog čovek je objekat motivacija kojih ni sam nije svestan. Ljubav je aktivnost, a ne pasivnost. Šta je davanje? To je najviši izraz moći. U aktu davanja čovek doživljava svoju snagu, bogatstvo i moć. Davanje ispunjava osobu radošću, čak više nego primanje. From kaže:"bilo bi bolno ne davati!". Ono šta jedna osoba daje drugoj je najskupocenije što ta osoba ima jer ona daje od sebe, od svog života. Aktivni karakter ljubavi se ogleda i u nekim drugim elementima. To su: briga, odgovornost, poštovanje i znanje. Oni su zajednički za sve oblike ljubavi.

Iznad egzistencijalne potrebe za sjedinjenjem izranja biološka potreba: želja za sjedinjenjem muškog i ženskog pola. Polna polarizacija tera čoveka da traži jedinstvo na specifičan način, kao sjedinjenje sa drugim polom. Isto važi i za unutrašnjost čoveka. Svaka osoba nalazi jedinstvo u sebi jedino ako spoji svoju žensku i mušku polarnost.

Ljubav između roditelja i deteta

From je smatrao da bi dete odmah po rođenju osetilo strah od smrti da nije pošteđeno svake svesti o svetu koji ga okružuje. U ranim danima života, dete oseti jedino toplinu i hranu, ali ne može da ih odvoji od njihovog izvora - majke. Kako dete raste i razvija se, ono postaje sposobno da opaža stvari onakve kakve zaista jesu. U ovom uzrastu ono počinje da im daje imena i uspeva da barata njima, uči kako da se ponaša prema ljudima. Sva ta iskustva se kristalizuju i integrišu u doživljaj: *voljen sam*. Voljen sam jer sam majčino dete, jer sam bespomoćan, lep, voljen sam jer sam potreban majci. Opšte rečeno *voljen sam zato što jesam*. Ovaj doživljaj majčine ljubavi je pasivan jer je majčina ljubav безусловna, a sve što ja treba da učinim da bi bio voljen jeste da postojim. "Majčina ljubav je blaženstvo, ona umiruje, nju ne moramo steći, ni zaslužiti". Dete u uzrastu od 8 do 10 godina još nije sposobno da voli. Ono je srećno zato što je voljeno. Tada deca prvi put dobijaju želju da daju nešto roditeljima (pesmu, crtež,...). Tu se osećanje biti voljen preobražava u voleti, u ideju stvaranja ljubavi. No, treba da prođe još mnogo do zrele ljubavi. U adolescenciji dete shvata da su potrebe druge osobe isto važne kao i sopstvene, u stvari postaju čak i važnije. Ono oseća moć da ljubav izazove ljubavlju. *Volim jer sam voljen, voljen sam jer volim*. Razvoj sposobnosti za ljubav je u uskoj vezi sa razvojem objekta ljubavi. U

početku je dete najprivrženije majci, ali ono iz dana u dan postaje sve nezavisnije. Postaje sve snažnija veza sa ocem. "Bezuslovna ljubav odgovara jednoj od najdubljih čežnji svakog ljudskog bića". Odnos sa ocem je sasvim drugačiji. On u prvim godinama života ima malo dodira sa detetom i njegova važnost se ne može uporediti sa važnošću majke. Ali, otac poučava dete i pokazuje mu put u svet. Ta ljubav je uslovna. Negativna strana toga je što se očinska ljubav mora zaslužiti i što se može izgubiti ako ne ispunimo njegova očekivanja. Poslušnost se smatra za najveću vrlinu. Pozitivna strana je ta što mogu nešto da učinim da zadobijem očinsku ljubav, ona nije van naše kontrole kao majčinska. Detetu je potrebna безусловna majčinska ljubav i briga, ali isto tako i očeva ljubav, autoritet i vođstvo. Uloga majke je da nas učini sigurnim u životu, dok je očeva uloga da nas uči i vodi kako bismo izašli na kraj sa problemima koje nam život donosi. Zrela osoba doseže onu tačku razvoja na kojoj predstavlja sopstvenu majku i oca: ima majčinsku i očinsku savest. Zrela osoba se oslobodila spoljašnjih likova svojih roditelja, ali ih je izgradila unutra, u sebi. Roditeljska uloga je najvažnija u psihičkom razvoju deteta.

Objekat ljubavi

Ljubav nije samo odnos prema nekoj osobi, već je ona *stav, orijentacija karaktera* što određuje odnos prema svetu kao celini, a ne prema jednom objektu ljubavi. Ako neki čovek voli samo jednu osobu, a ravnodušan je prema ostatku sveta, u tom slučaju njegova ljubav nije ljubav nego simbiotička vezanost.

Ipak, većina ljudi veruje da se ljubav uspostavlja putem *objekta* i da je dokaz njihove ljubavi u tome što ne vole nikoga osim voljenu osobu. Čovek veruje da je jedino važno naći pravi objekat, a da će se dalje sve odvijati samo od sebe. From kaže da ako istinski volimo jednu osobu, volimo sve ljude, svet, ceo život.

Bratska ljubav

Ova ljubav je najosnovnija vrsta ljubavi i ona je osnova svih tipova ljubavi. Tu se podrazumeva osećaj odgovornosti, brige, poštovanja, kao i poznavanje svakog drugog bića. "*Ljubi bližnjeg svog kao samog sebe*" se obnosi upravo na bratsku ljubav. Ovo važi za sve ljude i

nema isključivosti. Bratska ljubav se zasniva na doživljaju da smo svi jedno. Ljubav prema bespomoćnima, siromašnima i nepoznatim ljudima je samo početak bratske ljubavi.

Majčinska ljubav

Majčinska ljubav je безусловna afirmacija detetovog života i njegovih potreba. Afirmacija ima dva vida: jedan je briga i odgovornost, a drugi se ogleda u stanovištu koje detetu uliva ljubav prema životu i koje mu pruža osećanje: dobro je biti živ. Majčinska ljubav uliva detetu ljubav prema životu, a ne samo želju da ostane živo. Odnos između majke i deteta je odnos nejednakosti u kome je jednom potrebna svaka pomoć, a drugi je daje. Upravo zbog tog nesebičnog karaktera, majčinska ljubav je smatrana za najvišu vrstu ljubavi i za najsvetiju od svih emocionalnih veza. Većina majki voli dete dok je maleno i još u potpunosti zavisno od nje, ali prava ljubav prema se vidi tek kada dete odraste. Tu postoji i specifično ljudski psihološki faktor. Jedan može da se nađe u narcisoidnom elementu majčinske ljubavi. Ako žena oseća da je dete još uvek deo nje, ljubav i zanesenost mogu da budu zadovoljenje sopstvenog narcisoizma. Druga motivacija se može naći u majčinskoj želji za dominacijom i posedovanjem. Najrasprostranjenija motivacija je ona koja se može nazvati potreba za transcendencijom koja je jedna od najosnovnijih čovekovih potreba. Ona je ukorenjena u čovekovo samosvesti, u činjenici da on nije zadovoljan ulogom onoga koji je stvoren i ima potrebu da se oseća kao stvaralac. Mnogo je načina da se postigne to zadovoljstvo stvaranja, a najprirodnije se postiže majčinskom brigom i ljubavlju prema svom porodu. Ona transcendiru sebe u detetu, ta ljubav daje njenom životu smisao. Svaka majka treba da želi i podrži odvajanje i samostalnost svoga deteta. Majčinska ljubav u toj fazi detetovog života, možda je najteže ostvariv oblik ljubavi.

Erotska ljubav

Suprotna prethodnim vrstama ljubavi je upravo *erotska ljubav*, ona je žudnja za potpunim spajanjem, za sjedinjenje sa drugom osobom. Po svojoj prirodi je isključiva i nije univerzalna. Isto tako je možda i najvidljiviji oblik ljubavi. Ona se često brka sa zaljublivanjem, ali taj doživljaj intimnosti je kratkotrajan. Kada su stranci postali intimno poznate osobe, ne postoje više barijere koje je potrebno savladati, ni

iznenadne bliskosti koju bi trebalo savladati. Voljena osoba postaje isto tako poznata kao i sapstvena - isto tako malo poznata. Kad bismo dublje poznavali drugu osobu, ona nam nikad ne bi bila tako bliska. Ali, mnogi ljudi brzo istraže i iscrpe drugu ličnost. Oni intimnost ostvaruju prvenstveno podsredstvom seksualnog kontakta. Pošto se odvojenost druge osobe doživljava najpre kao fizička, pa se fizičkim sjedinjenjem prevazilazi odvojenost. Postoje i drugi faktori koji su za mnoge ljude znak da je odvojenost prevaziđena npr. govoriti o svom ličnom životu, nadama i strepnjama, pokazati svoje bezazlene osobine, uspostaviti zajednički interes i odnos prema svetu.

Međutim, svi ti tipovi bliskosti imaju tendenciju sve većeg slabljenja tokom vremena. Zbog toga čovek traži ljubav sa drugom osobom, sa novim strancem. I opet taj stranac postaje poznata osoba, a ta želja za novim strancem se nikad ne gubi, uvek postoji iluzija da će ta nova ljubav biti drugačija od prethodnih.

Seksualna želja teži za spajanjem. Ona nije samo seksualni apetit i oslobođenje od napetosti. Seksualnu želju može da podstakne i teskoba usamljenosti, želja da se osvoji i bude osvojen... Izgleda da seksualna želja može da bude podstaknuta svakom jakom emocijom, a ljubav je samo jedna od tih emocija. Pošto većina ljudi poistovećuje seksualnu želju sa ljubavi, oni često misle da se vole, a u stvari se samo fizički žele. Kada ljubav probudi želju za polnim sjedinjenjem, tada u seksualnom odnosu nedostaje požuda, želja da se osvoji i bude osvojen; ono je pomešano sa nežnošću. Kada je seksualna želja podstaknuta samo fizičkom željom onda ona vodi do sjedinjenja samo u orgijastičkom smislu. Ako je zaista ljubav onda erotska ljubav pretpostavlja: da volim iz suštine svog bića - da doživljavam drugu osobu kroz suštinu njegovog/njenog bića. Važan faktor ove vrste ljubavi je volja. Voleti nije samo jako osećanje. To je odluka, sud, obećanje. Kada bi ljubav bila samo osećanje, ne bi bilo osnove za obećanje da ćemo jedno drugo voleti zauvek.

Ljubav prema sebi

Široko je rasprostranjeno uverenje da je voleti druge vrlina, a voleti sebe - greh. Pretpostavlja se da u onoj meri u kojoj volim sebe ne volim druge i da je ljubav prema sebi sebičnost. Postavlja se pitanje: da li je ljudska sebičnost indentična sa ljubavlju prema sebi, ili je ona prouzrokovana baš njenom odsutnošću? Ako je vrlina voleti svoje bližnje kao ljudska bića, mora biti vrlina voleti sebe jer i ja sam ljudsko

biće. Ljubav prema sopstvenoj ličnosti nerazdvojno je povezana sa ljubavlju prema bilo kojoj drugoj ličnosti. Psihološko mišljenje je da stavovi prema drugima i prema sebi u osnovi su *konjuktivni*. Stav ljubavi prema sebi naći će se kod svih onih koji su sposobni da vole druge. From je rekao da naša sopstvena ličnost mora da bude objekat naše ljubavi isto toliko koliko i neka druga osoba. Sebična osoba je zainteresovana samo za sebe i ona ne vidi zadovoljstvo u davanju nego samo u uzimanju. Ona procenjuje ljude na osnovu toga koliko joj koriste. Sebična osoba ne voli sebe previše nego premalo, takva osoba ustvari mrzi sebe i ona je prazna i frustrirana. *Istina je da su sebične osobe nesposobne da vole druge, ali one nisu sposobne da vole ni sebe.* "Velik i pravedan je onaj koji voleći sebe, jednako voli i sve druge" - Meister Eckhart.

Ova knjiga sadrži i podnaslov "Ljubav prem Bogu", ali to nije predmet mog interesovanja pa tu vrstu ljubavi nisam opisivala.

Smatram da je From veoma detaljno opisao svaku od vrsta ljubavi. Knjiga je bazirana na psihologiji i pisac uspeva da proдре u našu najdublju podsvest. Ljubav je jedno veoma nejasno i nedefinisano osećanje, ali sve što se krije u nama je opisano na stranicama ove knjige. Voleti nije lako kao što sam do sada mislila, voleti je mnogo više...

Za kraj bi samo dodala jednu rečenicu koju sam davno čula, a koja je ostavila snažan utisak na mene - U ljubavi ne možeš biti mudar!

LITERATURA:

Erih From : „*Umeće Ljubavi*“, Momo & Manana, Beograd, 2005.